

Preventiva na področju konoplje v Evropski uniji

Besedilo je povzeto po publikaciji: EMCDDA. Monographs 8, Volume II. A cannabis reader: global issues and local experiences. Perspectives on cannabis controversies, treatment and regulation in Europe. Chapter 11, Cannabis prevention in the EU

Editors: Sharon Rödner Sznitman, Börje Olsson, Robin Room

Zaradi velikega števila preventivnih programov je težko izvesti nek splošen pregled nad njimi. Ogromno dela bo potrebnega tudi na področju dokazovanja učinkovitosti preventivnih programov, katerih fokus je na uporabi konoplje.

Preventivne aktivnosti, namenjene zgolj konoplji, le redko potekajo samostojno. Evropa je intervencije, ki se delijo na tiste za dovoljene in tiste za nedovoljene droge, zamenjala s pristopi, ki imajo poudarek na alkoholu in tobaku, v kombinaciji z nedovoljenimi drogami.

Preventivne aktivnosti na področju konoplje se običajno izvajajo v sklopu nekih splošnih informativnih aktivnosti glede dovoljenih in nedovoljenih drog. Intervencije so pogosto kombinirane tudi s programi javnega zdravja in družbene vzgoje. Ravno tako so na voljo splošni »evidence based« priročniki, relevantni za Evropo, specifični priročniki in smernice za ukrepe na področju konoplje pa so izjemno redki.

Tako kot zloraba drugih nedovoljenih drog in alkohola, je tudi uporaba konoplje močno povezana s psihosocialnimi dejavniki tveganja. Preventivni programi morajo biti raznoliki, da nagovarjajo specifične potrebe, saj se tudi ciljne populacije/uporabniki lahko medsebojno zelo razlikujejo (glede na frekvenco uporabe, spremljajoče težave, dejavnike tveganja,...).

Glede na cilje kažejo preventivni programi v Evropi neko stopnjevanje: odložitev naslednje uporabe, prenehanje uporabe za določen čas (z možnostjo podaljšanja), zavračanje ponudb, zmanjševanje uporabe, zavzemanje distance v odnosu do vrstnikov, ki uporabljajo droge itd. Vsekakor pa ostaja znanstvena podlaga, da vsi programi poudarjajo nedovoljenost, tveganja in škodo, ki jo droge povzročajo.

Izvajanje preventivnih aktivnosti na področju konoplje v Evropi in drugje po svetu lahko vključuje številne deležnike na različnih ravneh in sektorjih. V tako »natrpanem« okolju, kjer so gradiva prosto dostopna, uradni programi pogosto tekmujejo z neuradnimi, nepotrjenimi programi.

Okoljska preventiva

Okoljske preventivne strategije (npr. zakonski nadzor, davki, prepovedi, šolska pravila) postajajo pogostejši in jih uvajajo v nekaterih članicah EU na področju alkohola, tobaka in konoplje. Potencialne okoljske preventivne strategije so pri konoplji omejene zaradi nedovoljenosti te droge. Ne glede na to pa nadzor oglaševanja tobačnih izdelkov in alkohola, skupaj z ukrepi za zmanjševanje opijanja dokazano zmanjšuje uporabo teh substanc in lahko posredno učinkujejo tudi na sočasno uporabo konoplje.

Oglaševanje konoplje je v Evropi večinoma indirektno, a vseeno prisotno. Oglaševalci vključujejo dobavitelje semen, grow shopov in head shopov, konoplja klube in prodajalce pripomočkov za uporabo in hidroponsko vzgojo konoplje. Javni kanali vključujejo tudi rastočo medijsko kulturo na področju konoplje, kot tudi splošne medije. Številne izdelke tržijo s pomočjo označevanja s konopljo ali logotipi z listi konoplje (na primer švicarski konopljin ledeni čaj, pastile proti kašlju, oblačila in dodatki,...). Nadzor takšnega marketinga je še vedno siva cona.

Na mikro ravni so strukturni ukrepi, ki ciljajo na dostopnost konoplje in družbene norme glede dovoljenih drog, precej manj razviti kot bi bilo priporočljivo. V Evropi smo priča protislovju, ko je oglaševanje dovoljenih izdelkov (tobaka) prepovedano, ne pa tudi izdelkov, povezanih z nedovoljeno drogo konopljo.

Univerzalna preventiva

Univerzalni preventivni programi, ki zajemajo več substanc, so v Evropi norma, pri čemer je glavni fokus na preventivi v šolskem okolju in medijskih kampanjah. Pomemben temelj univerzalne preventive v šolskem okolju je hipoteza vstopne droge, pri čemer odlaganje uporabe alkohola, tobaka in konoplje med mladostniki hipotetično zmanjša delež kasnejše uporabe nedovoljenih drog in drugih pridruženih težav.

Pri ocenjevanju učinkovitosti preventivnih programov na področju konoplje, se je Evropa v veliki meri prisiljena zgledovati po ocenah ameriških raziskav, ki pa so v

glavnem osredotočene na splošno preprečevanje uporabe drog in ne na specifično preventivo glede konoplje.

Zadnji trendi na področju univerzalne preventive v Evropi vključujejo standardizirane programe, preventivne aktivnosti prilagojene glede na spol ter preventivno v rekreativnih okoljih.

Zaznavanje tveganja je v preventivi kompleksen, vendar pomemben dejavnik, na katerega ni enostavno vplivati in ga spreminjati zgolj s pristopi, ki temeljijo na informiranju. Lastne izkušnje, opazovanje drugih in pogosti miti, povezani s konopljo, modulirajo dojemanje dosti bolj kot samo znanje/vedenje o konoplji. Nekatere države članice poročajo o poskusih spreminjanja družbenega dojemanja uporabe konoplje kot normativnega vedenja, to je popraviti zmotna prepričanja, da večina odraslih in mladostnikov uporablja droge.

Na ravni šol imajo pri preprečevanju ali odlaganju uporabe dovoljenih in nedovoljenih drog šolska pravila celo večji učinek kot univerzalni preventivni programi.

Tudi družina ima velik vpliv na uporabo drog in pro-socialni družinski procesi pomembno vplivajo na zniževanje uporabe drog. Nedavna študija dejavnikov tveganja je pokazala, da so najmočnejši dejavniki starševska disciplina, družinska kohezija in starševski nadzor. V primerjavi z alkoholom, imajo starši precej več težav, da se s svojimi otroki in mladostniki pogovorijo o uporabi konoplje ter da postavijo primerne meje.

Selektivna preventiva

V okviru selektivne preventive je razumevanje dejavnikov tveganja, povezanih z uporabo konoplje in negativnimi posledicami, izrednega pomena pri oblikovanju in implementaciji preventivnih aktivnosti. Moč selektivne preventive je v tem, da ne vodi ideja, ki avtomatično enači tveganje z uporabo drog, temveč ideja o družbenih in osebnih dejavnikih ranljivosti za problematično uporabo drog. Najprimernejše okolje za izvajanje selektivne preventive, ki ima za ciljno skupino eksperimentatorje ali ranljivo mladino, je šolsko okolje. Glavne ciljne podskupine selektivne preventive so tako mladostniki s socialno vedenjskimi težavami.

Selektivna preventiva v sistemu kazenskega pravosodja – povezava med uporabo konoplje in kriminalom oziroma delinkvenco, je dobro dokumentirana. V večini držav članic je zapornikom in prestopnikom na voljo pomoč na osnovi

napotitve, pri čemer se mladim prestopnikom (še posebej tistim, ki so obravnavani prvič) posveča še posebna pozornost.

Vedno znova pa se nam postavlja vprašanje, kako pristopati k ogroženim mladostnikom, ki niso vključeni v šolski sistem ali druga formalna okolja. Kot ena izmed možnosti so atraktivni drop-in in svetovalni centri, kjer ne obsojajo vedenja oziroma uporabe drog, v nekaterih državah članicah pa imajo v sodelovanju z različnimi službami razvite proaktivne pristope, imenovane interventno sledenje. » Outreach« programi tradicionalno zajamejo zgolj očitno problematične uporabnike drog, ne pa tudi ranljivih mladostnikov ter tistih, ki še niso zasvojeni.

Indicirana preventiva

Kot večja potencialna tveganja za intenzivno uporabo konoplje so se pokazala nekatera duševna stanja, na primer motnje pozornosti in motnje regulacije čustev v smislu čustvene nestabilnosti in impulzivnosti. Psihiatrične ustanove poročajo o povečanju števila psihoz, povezanih z uporabo konoplje in glede na nedavne študije obstajajo dokazi, da je uporaba konoplje dejavnik tveganja za pojav shizofrenije. Na podlagi dokazov bi bilo kot odgovor na javno zdravstvene težave, povezane s konopljo, nujno potrebno posvetiti več pozornosti zmanjševanju uporabe konoplje.

Med preventivo in zdravljenjem

Takojšen odziv politike na povečano uporabo drog je običajno širitev programov zdravljenja, medtem ko nastanejo težave pri širitvi svetovanja in zgodnjih intervencij za uporabnike konoplje ter doseganju ciljne populacije. Te težave se še povečajo, če so storitve za uporabnike konoplje v istih institucijah kot za uporabnike heroína. Uporabniki konoplje se največkrat ne vidijo kot uporabniki drog ali da bi imeli težave zaradi droge, ravno tako pa ne poiščejo pomoči in nasveta. Države članice se vedno bolj zavedajo potrebe po doseganju ranljivih skupin. Pristopi, ki so manj orientirani na zdravljenje, poudarjajo pomen pismenosti, akademskih zmožnosti, zaposlovanja, spola, socialne integracije, percepcije lastnega telesa, razumnosti, socialnih mrež in funkcije uporabe droge.

Razširjenost uporabe konoplje med mladimi v Evropi narašča, istočasno pa je v zadnjih letih upadlo dojemanje tveganja, ki ga uporaba predstavlja. Uporaba konoplje je predvsem eksperimentalna, vendar je, v primerjavi z drugimi nedovoljenimi drogami, število rednih in dnevnih uporabnikov večje.

Nedavni pregled literature preventivnih programov v šolskem okolju, ki so ga izvedli na Škotskem, je pokazal, da je preventiva lahko učinkovita in da so nekatere oblike in lastnosti izobraževanja o drogah bolj učinkovite kot druge. Posebej učinkovito je izobraževanje o drogah, ki uporablja visoko interaktivne metode in pristope socialnega vplivanja, posebej vključuje veščine za krepitev odpornosti in elemente normativnega izobraževanja. Belgijska študija pa zaključuje, da se raziskovalci še naprej srečujejo s precejšnjimi metodološkimi, praktičnimi in etičnimi težavami pri evalvaciji učinkov preventivnih programov na področju drog.